

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

39. An quis tuta conscientia possit detinere rem, quam iuxta leges
præscripsit? si postea cognoscat fuisse alterius? Et an semper præscriptio
transferat dominium, vltantum aliquando? Ex p. 6. t. 7. ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76432)

vipulurimum Christiani in terris Turcarum commorantes sunt mancipia, & ipsis magis commoditatem habent subtrahendi, non sequitur autem, quod alij non possunt.

2. Verum his non obstantibus non desinam hic apponere ea, quae in sacra Congregatione propaganda fide consulerunt aliqui Theologi septimo Aprilis, millesimo sexcentesimo vigesimo nono, circa casum similem propositum à Patre Francisco Longobardo Ordinis Minorum Missionario in Africa, Tuneci nempe (teste Laurentio de Peyrinis in *privilegiis Minorum*, *tom. 3. cap. 4. numero 159.*) Christianis captivis licere bona surripere non modò Principis Saraceni ex tacita voluntate Principum fidelium, sed adhuc dominorum particularium, sub quorum violenta servitute detinentur iure compensationis pro iniuria captivae libertatis pro debita laboribus mercede, pro lucro cessante & damno emergente in suis negotiationibus, & bonis absentiam à patria. Quod si fideles captivi à stipendiis militaribus Christianorum Principum per Saracenos in servitutem iniustam redacti sunt, eos quorumcumque infidelium indiditè tuta conscientia posse bona auferre sub quacumque via, & industria ex interpretativa eorumdem fidelium Principum voluntate. Ita illi Theologi & cum supradictis casus propositus à Patre Longobardo denno ab alijs Theologis discuteretur in Congregatione sancti Officij die decimo tertio Augusti, millesimo sexcentesimo trigesimo, teste etiam Peyrino *ubi supra* *num. 44.* sic resolutum fuit. Qui captivi iniuste detinentur ab infidelibus, possunt à dominis particularibus accipere sine iniuria, vel aliqua eius specie, quantum sufficit ad congruam compensationem, etiam pro sufficientia redemptionis ab illis, vel alijs, qui sunt partes Reipublicae, sive Iudaei, sive Turcae. Ex quibus apparet supradictos Theologos non tribuisse servis Christianis in terris Turcarum tam amplam licentiam, quam illis tribuunt Doctores citati *ubi supra.* & ita etiam Fillucius *tom. 2. tractat. 22. cap. 5. numer. 123.* & ante illum Azorius *tom. 1. lib. 8. cap. 24. quest. 13.* ubi docet fas esse Christiano servo apud Turcas, vel Saracenos capto auferre domino suo ea omnia, quae sunt necessaria ei ad fugam, & ad iter faciendum, quo revertatur ad suos, eo quod inique possideatur à domino, item quia vim patitur domi detinetur, item quia potest iure operas, quas praestitit, compensare alijs rebus. Ita ille.

3. Sed ego, ut verum fatear, non audeam de peccato mortali damnare eum, qui contrariam sententiam sequi veller. Nam Christiani apud Turcas, non solum possunt sibi applicare eorum bona, ratione laborum, famulatus, iniuriarum, lucri cessantis, damni emergentis, &c. sed etiam ratione iusti belli: nam Principes Christiani sunt domini rerum Turcarum, & cum ipsi sint hostes publici, & tyrannice bona Christianorum possideant, sequitur posse Christianos ex tacito Principum consensu bona illorum surripere. Et ita praeter Doctores citatos hanc sententiam tenet etiam sapientissimus Molina *de Iustis. tom. 1. tr. 2. disp. 37. n. 1.* ubi sic ait. Cum Turcatum, & Maurorum bellum adversus nos ex eorum parte sit iniustum, fas est illis, qui apud illos captivi detinentur, in recompensationem iniuriarum, & damnorum quae acceperunt, nec non obsequiorum, quae illis exhibuerunt, & quia perpetuo nostris cum illis bellum est, accipere non solum ab eis, à quibus iniuria sunt affecti, competentem compensationem damnorum, & iniuriarum, sed etiam tam ab illis, quam ab alijs iure belli, atque ex praesumpta nostrorum Principum voluntate accipere quaecumque voluerint. Ita Molina.

4. Confirmatur supradicta opinio ex auctoritate *l. non solum, C. de ver. permutat.* ubi sic habetur. Non so-

lum barbaris autem minime praebetur, sed etiam si apud eos inuentum fuerint, subtili auferatur ingenio, ubi glossa ait: Erant hi barbari hostes populi Romani; sed hodie Turcae, ut patet, sunt hostes publici: ergo licitum erit per dictam legem bona eorum surripere. Et tandem Albertinus in *rubrica de heret. & in 6. q. 8. n. 4.* asseruit ex his praecipuum Decalogi septimum, Non furtum facies, non habere locum in Christianis surripientibus res ab infidelibus ex consensu Principum. Unde hanc sententiam puto probabilem esse; cum hac tamen limitatione, ut actio illa sumendi bona Turcarum non sit annexa cum aliquo scandalo, vel cum damno aliorum Christianorum, vel mendacio, conscientia erronea, vel fractione fidelitatis, ad quam tenentur, quae sub fide regia ibi adiant, aut negotiantur. Et aliqui putant etiam in his casibus peccare quidem Christianos bona Turcarum surripiendo, non tamen teneri ad restitutionem, quia primò restituendo praebent vires hostibus Ecclesiae: secundò, quia in dictis casibus si non quoad modum, quoad substantiam tamen praesumitur consensus, & licentia Principum Christianorum: ergo non adest obligatio restitutionis, licet in modò peccetur; sicut multi exulant Regulares, qui furantur aliqua à Monasterio, inuito tantum Superiore quoad modum. Ita Mendoza *quest. 8. post 7. con. 1. & con. 8.* Nauarr. *de vest. lib. 3. c. 1. dub. 1. n. 160.* Lessius *lib. 2. c. 41. dub. 1. n. 50.* Rebellius *part. 1. lib. 3. qu. 15. n. 22.* & alij communiter; sed ego hanc sententiam non approbarem in casu, quo inter Christianos, & Turcas adesset Tempus treugae, vel alicuius salui conductus: in his enim casibus non potest praesumi consensus propriorum Principum, neque quoad substantiam, neque quoad modum. Et haec lecta, probabilia etiam esse censuit Pater Franciscus Bardi, sanctae Theologiae Professor in Collegio Panormitano Societatis Iesv, vir doctus, & mihi clarissimus.

5. Notandum est etiam hic pro confirmatione supradictorum ex tacito consensu Principum, posse Christianos fraudere ut etigalia à Turcis imposta, quia sicut terra illa pertinet ad Principes Christianos, ita & tributa, quae ratione talis dominij exigunt; sed hoc intelligendum cum limitationibus superius appositis. Vide Sanchez in *opusculo. tom. 1. lib. 2. c. 4. dub. 5. num. 3. 8. 9.* qui etiam alias adducit rationes, unde non est audiendus Megala in *part. 2. lib. 2. c. 17. qu. 6. num. 85.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Ref. 18. §. 2. post mediū, vers. non autem est iniustus, & in ref. 39. §. Sed opinio, prope finem, à vers. quia ad summum.

Sup. hoc ex tom. 7. tr. 8. ex doctrina ref. 19. signat in §. vlt.

RESOL. XXXIX.

An quis iura conscientia possit detinere rem, quam iuxta leges praescripsit, si postea cognoscat fuisse alienam?

Et an semper praescriptio transferat dominium, vel tantum aliquando? Ex part. 6. tract. 7. & Misc. 2. Ref. 12.

§. 1. **N**egativam sententiam docuit novissimè Cyprianus Regnerus de *iustitia quarundam legum Romanarum lib. 1. cap. 11.* eo quod omne illud, quod sit sine bona conscientia & fide, Deo placere non possit. *Roman. 4. vers. 23. Hebr. 11. vers. 6.* Secundò quod dicto Christi omnes leges Civiles reuocatae sint ad aequitatem naturalem pariter omnibus insculptam. *Matth. 7. vers. 12.* Quando igitur sacrae literae approbant ordinationes politicas, eas tantum approbant, quae iudicio rationis, quod nostris mentibus tanquam dedicatum aliquod simulachrum divinae iustitiae inditum est, congruè respondeant. Iam autem qui post praescriptionem comperit rem esse alienam, versatur in mala fide: nouit enim naturalem dictitare rationem, neminem cum alterius detrimento debere fieri locupletiorē

l. 206. ff. de Regul. iur. ergo nec tutus in conscientia. Quæ cum ita se habeant, non video quo pacto iudex exterioris fori dominum agentem repellere possit, & malæ fidei possessorem defendere. Num igitur iudici placebit, quod Deo displicet: Ministerne erit supra herum suum: hominè Deo sapientior? *Maub. 10. vers. 14.* Possuntne iudex exterioris fori, & iudex interioris de eodem contraria iustè pronuciare? Hucusque Regnerus cui etiam addè Henningum Arniseum de iure *Maiestat. lib. 1. cap. 2. num. 5.* ubi sic ait. Habet omnis præscriptio aliquid iniquum, quod vergat contra naturam, & positivam iustitiam: & sic consistit quidem in iure bono sed non æquo, cum tueatur aliquam contra verum dominum rei, & locupletet eum cum aliena iactura. Suffinetur autem solis his ratiunculis, vt homines ad res suas custodiendas reddantur attentiores: quomodo & Lacedæmonij sua farta probarent, ne dominia rerum incerta fiant, quas omnes rationes notandum in foro ciuili aliquid verisimilitudinis habere apud conscientiam verè neminem excusare, quia peccatum non excusant in ipso animo, sed tantum in Republica. Ita Arniseus.

2. Sed hi Auctores malè olent: & licèt cum ipsis sentiat Ioannes Vankel in *regula possessor. de Reg. iur. in 6. & ibi Ioan. Andreas, Alciatus, de quinque pedum præscriptioe 23. & 30. Corneus lib. consil. 252. numero 4.* & alij, quos citat Valboa de Magrouejo in *cap. vigilanti, de præscript. num. 35.* Tamen ipse meritò numer. 38. affirmatiuam sententiam tenet. Dicendum est igitur completa præscriptione, si postea superueniat rei aliena scientia, præscribentem neque in foro exteriori, neque in foro conscientia ad vllam restitutionem teneri.

3. Et ratio est, quia per legitimam præscriptionem non tantum admittitur priori domino actio in foro externo, sed etiam dominium secundum legum dispositionem illi tollitur, & in præscribentem transfertur, vt clarè probari potest *ex lib. 3. ff. de vsu. & vsu ap. ubi vsucapio definitur esse adiectio (sue, vt alij legunt, adeptio) dominij per continuationem possessionis tempore legibus definito.* Neque Canones in eo vsquam reprehendunt, aut corrigunt ius ciuile, quantum præscriptionem cum mala fide tollant: quin potius videntur ipsam omnino supponere & approbare, quando iuxta illam legum dispositionem iudicant, & iudicari volunt, vt patet *ex causa 16. quæst. 3. per diuersos Canones: & in cap. Sanctorum, de præscript. ait Pontifex, se irrefragabiliter confirmare, vt omnes possessiones ad singulas prouincias suorum Confratrum pertinentes, à quibus per 30. annos possessæ sunt, quietè & sycerè perpetuò teneantur: quod eodem titulo in alijs capitibus iudicatur.* Ergo quando legitima præscriptio est absoluta, licèt præscribens postmodum intelligat rem fuisse alterius poterit, tamen eam sibi tutò retinere. Probatur consequentia, quia res illa iam in eius transitu dominium, ita disponente Imperatore, aut alijs Superioribus, qui potestatem habent dominium ab vno transferendi in alterum, quemadmodum propter delicta, ira & ex alijs iustis causis bonum publicum concernentibus. Quod si res in præscribentis transierit dominium, nulla est ratio dicendi, quod non possit eam nunc tuta conscientia retinere.

4. Vnde ex his patet responsio ad ea, quæ in contrarium adduxerunt Regnerus, & Arniseus, & ad id quod ex lege naturali locupletari quis non debeat cum alterius iniuria, & iactura. Respondeo quod regula iuris allegata sic accipienda est, quod nemo locupletari debet cum alterius iniuria, aut iactura, iniquè scilicet illata: non autem quod nullo modo id fieri possit cum alterius iactura. Nam qui ludis licitis, aut sponcione aut certamine debitis circumstantiis vestitus lucrum

faciunt, locupletantur, cum iactura aliorum, nec tantum ad restitutionem obligantur.

5. Ex his etiam inferitur contra Adrianum in 4. de *rest. & Medinam Cod. de rest. q. 18.* asserentes aliquando præscriptione transferri dominium, non autem tempore: sed tunc solum quando intercessit prioris domini negligentia notabiliter culpabilis: & proinde tunc, non autem aliàs posse detineri rem præscriptam, si postea constet fuisse alterius. Fundamentum horum est, quod leges & Canones videantur subinde iudicare præscriptionem esse inductam ad executendam dominorum segnitiam in rebus suis curandis, vt potest colligi *ex c. vigilanti, de præscr. ac. proinde volunt in penam negligentia esse introductam.* Quare ubi non est gravis negligentia, existimant eam non procedere in foro conscientia, quia cessante causa cessat effectus.

6. Sed opinio ista est singularis, & parum solida, aut probabilis: quod enim ad fundamentum istud attinet. Respondeo præscriptionem non esse introductam saltem principaliter ad tollendam negligentiam prioris domini, minus ad eam puniendam: sed ob alias causas maioris momenti, ex quibus etiam leges præscriptionis iustificari solent: quarum in primis vna principaliter indicatur in l. 1. ff. de vsucapionib. ubi sic habetur. Bono publico vsucapio introducta est, ne scilicet quarundam rerum diu & ferè semper incerta dominia essent. Altera huius affinis, & est quasi huius finis, vt contentiones & lites in Republica videntur, & aliquando finiantur, vt dicitur *l. vltima ff. pro suo. ubi concessa dicitur vsucapio, vt aliquando litium esset finis.*

RESOL. XL.

Quidam vir Nobilis possidebat multa bona dubians esse sua, quasuit à me, an teneatur illa restituere? Sed difficultas est, quando quis inæqualiter dubitat, & magis inclinatur in eam partem, vt res aliena sit, quod in hoc casu faciendum erit: Exp. 2. it. 17. & Milc. Ref. 44.

§. 1. **R**espondi, vel incepit possidere dubitans, vel non; in primo casu tenetur adhibere diligentiam, vt inueniatur verus dominus, & ei restituere bona illa cum fructibus etiam consumptis: post adhibitam verò diligentiam, si maneat adhuc dubius, non est obligandus ad integram restitutionem, sed solum ad partem pro ratione dubij, quam debet tribuere creditori, de quo dubitat: si verò talis persona sit ignota, pauperibus tribuenda est. Itaque si incertum sit æquale, dimidium restituere debet, & quominus probabile est rem esse alienam, tanto minus non tenetur restituere, iuxta quantitatem dubij perseverantis. Sic Lessius de *inst. lib. 2. cap. 14. dub. 4. num. 25.* Sanchez in *sum. tom. 1. lib. 2. c. 23. num. 177.* Rebellius de *oblig. inst. part. 1. lib. 2. quæst. 5. n. 7.* Molina de *inst. tom. 3. disp. 721. n. 3.* & alij.

2. In secundo autem casu, scilicet quando initio rem bona fide accepit, vel habuit, si postea incipiat dubitare, tenetur etiam inquirere veritatem, & manente dubio, si æqualiter dubitet, non tenetur quidquam restituere, nam in dubio melior est conditio possidentis, *reg. in pari 65. de reg. iur. in 6.* & ita communiter docent Doctores Salonijs in 2. 2. qu. 61. ar. 6. *cont. 4. cont. 4.* Rodriguez in *summa tom. 2. c. 43. n. 4.* Medina in *part. 2. qu. 19. ar. 6. præpos. 1.* Molina de *inst. tom. 1. r. 2. disp. in c. 35.* Henriquez in *summa lib. 14. de irregul. c. 11. in fin.* Saytus in *Clau. Regia lib. 10. r. 2. c. 1. n. 29.* Coninch de *Sacr. disp. 34. dub. 10. n. 35.* Lessius, Rebellius ubi *suprà, & alij.*

3. Sed difficultas est, quando quis inæqualiter dubitat, & magis inclinatur in eam partem, vt res aliena sit, &